

YENİ BİR İSLÂMÎ DİL / İKTİDAR DİLİ GELİŞTİRMEK^(*)

Sayın Muharrem Balcı

Temelleri daha gerilere götürülebilirse de, 19.yüzyıl ortalarından itibaren İslâm ülkelerinin Batılı sömürgecilerin istilalarına maruz kalmaları ve 20.yüzyıl başlarında Osmanlı İmparatorluğunun inhitatı ile genel anlamda Müslümanların “iktidarlarını” kaybettikleri söylenebilir. İktidarlarını kaybeden Müslümanların, o günlerden başlayıp günümüze kadar devam eden “*iktidar arayışları*”, onların siyasî söylemlerini belirleyen en önemli etkenlerden biri oldu denebilir. “*Muhalefet Dili*” diye isimlendirebileceğimiz bu söylem, doğası gereği protest, eleştirel, tepkisel, reddiyeci, savunmacı bir üslûp olarak ortaya çıktı. İslâmî hareketlerin ve düşünce akımlarının “*nehyi ani'l-münker*”i önelemesiyle, bir anlamda “*emri bi'l-ma'rûf*” geri plana da kaldı; böylece Kur'ân'ın sürekli bir arada zikrederek birbiriyle atbaşı gitmesi gerektiğini vurguladığı bu iki faaliyetin arası ayrılmış oldu.

İmdi, İslâmî hareketlerin en önemli iktidar alternatifi haline geldiği ve yer yer de iktidar olduğu son çeyrek asırda, Müslümanların bir “*İktidar Dili*” geliştirme ve “*ma'rûf*” çerçevesinde bir “*alternatif model*” inşâ etme arayışına girdiklerini ve bu konuda çeşitli zorluklarla karşılaştıklarını görüyoruz.

- 1) **Sizce bu zorluklar nelerdir ve nasıl aşılabılır? Müslümanlar nasıl bir “iktidar dili” geliştirmelidir? İnsanlığa sunulabilecek İslâmî bir “model” inşâ etmenin temel parametreleri sizce neler olmalıdır?**
 - 2) **Eğer konuya farklı açıdan yaklaşıyorsanız, sizin görüş ve düşünceleriniz nelerdir?**
1. Öncelikle, meselenin ortaya konulması sırasında tercih edilen kavramlaştırmalar ve arka planı anlama-açıklama tarzı üzerinde durmak, belli konuları açıklığa kavuşturmak gereklidir. Emr-i bi'l-maruf ve nehyi ani'l-münker ibaresini, bu şekilde bölmek ve baş tarafını “iktidar dili”, son kısmını ise “muhalefet dili” olarak tanımlamanın ne kadar sağlıklı olacağı konusu üzerinde durulmalıdır. Bu çerçevede, muhalefette olmakla iktidarda olmak arasında, hayrı tavsiye etmekle şer/kötü olanı eleştirmenin birbirinden ayrılamaz bir bütünlük arz ettiğini belirtmek gerekir.
 2. Bu tartışmaya bağlı olarak, Müslümanların neye/kime muhalefet ettiklerinin de açıklanması gerekmektedir. Ayrıca, muhalefet etmenin ya da edilen muhalefetin derecelerinden de bahsetmek mümkündür. Bu farklı muhalefet biçimlerinin, nedenleri ve özellikleri açıklanabilir.
 3. Daha da açacak olursak, Müslümanların kaybettikleri iktidarın niteliği de önemlidir. Söz konusu edilen “kayıp iktidar” belli bir toprak parçası ile sınırlı bir güç/iktidar kaybı mıdır? Örneğin, Müslümanların Mısır'da ya da Türkiye'de iktidarlarını birilerine kaptırmış olmaları mı tartışma konusu yapılmaktadır? Yoksa gerçekte söz konusu edilen, Müslümanların tüm yeryüzündeki ekonomik, siyasî ve kültürel ağırlıklarını, belirleyiciliklerini mi kaybetmişlerdir? Bu bağlamda, mesele, belli bir sınır dâhilindeki siyasî güç ilişkileri meselesi

* UMRAN DERGİSİ'nin Mayıs 2003 sayısında yayınlanmıştır.

olmaktan çıkmakta ve tüm yeryüzü sathındaki bir iktidar mücadelesi, hak-batıl mücadelesi, İslam ve küfür/küffar mücadelesine dönüşmektedir. Dolayısıyla, bu temel zıtlık ve kavga dikkate alındığında, belli sınırlar dâhilindeki (bir ülkedeki) iktidar ya da hükümet değişikliklerinin anlamı üzerinde ayrıca ve derinlikle durulması gerekecektir.

4. Bu tartışma, aynı zamanda, Müslümanların/İslamcılarının gerçekte kime, neye ve hangi gerekçelerle karşı olduklarını belirlemeleri açısından da önemlidir. Bu sorunun cevabı, aynı zamanda, mücadelelerinin araçlarını da, üslubunu da; başka bir deyişle, kendi kimliklerini de belirleyecektir.
5. Sürecin ve bugünkü durumun değerlendirilmesinde bir kavram kargaşasına düşüldüğü görülmektedir. Her şeyden önce, İslamcılık kavramının içeriğinin netleştirilmesi gerekmektedir. Yalnızca ve tek bir İslamcılık tarzından, anlayışından, yönteminden bahsedilebilir mi? Müslümanlar tabiri ile İslamcılık tabirini aynı anlamda kullanmak ne kadar açıklayıcıdır? Bütün bunların yanı sıra, farklı yöntemler takip eden, farklı araçlar kullanan ve farklı üsluplara sahip pek çok hareketten ve bu hareketlerin oluşturduğu bir Müslüman/İslamcı tepkiden/oluşumdan söz etmek daha mı doğru olacaktır? Kanaatimiz odur ki, tek bir, homojen İslamcılık akımından söz edilememesi ve bu ad altında tavsif edilen birçok farklı anlayış, üslup, söylem, yöntem ve örgütlenme tarzının mevcudiyeti yaşanan olguyu açıklamak açısından daha yararlı bir açılım sağlayacaktır.
6. Müslümanların iktidar olmaları tespiti üzerinde de kısaca durmak gereklidir. Müslümanların iktidar olmaları, gerçekte, ne anlama gelmektedir? Gerek Türkiye ve gerekse İslam dünyasının diğer bölgelerindeki gelişimleri nasıl okumak gerekir?
7. Özellikle AK Parti'nin hükümet olma sürecinde ve sonrasında, İslamcılık konusu üzerinde yeniden durulmaya başlandı. Son zamanlarda, muhafazakâr demokrasi, yeni İslamcılık türünden tartışmalar bu bağlamda değerlendirilebilir. Kimi durumlarda, meselenin çok dar anlamında, AK Parti hükümetine bir açıklama ve hatta partiye bir ideoloji ve kimlik oluşturma ihtiyacına denk düşen bir uğraş gibi durmaktadır. Ancak tartışmaya açılmaya çalışılan meseleler, aslında, İslam dünyası için çok temel bir problemdir; yani Müslümanların dünyaya ve yaşadıkları coğrafyalara nasıl bir İslam anlayışı getirmek, uygulamak ve geliştirmek istediklerine dair çok daha geniş boyutlu ve asli bir problemdir. O nedenle de önemli ve tartışılması gerekli bir meseledir.
8. Ancak, meselenin mevcut siyasal koşullarla alakalı olarak tartışılıyor olması, bu temel problemlerimize sağlıklı çözümler, cevaplar üretmemizi engelleme riskini de beraberinde getirmektedir. Ayrıca, muhalefet dili/iktidar dili bağlamında gerçekleştirilen tartışma, AK Parti hükümetine, kendisinde olmayan ve yapamayacağı pek çok şeyi ona yüklemek gibi bir haksızlığa yol açabilme riskini de taşımaktadır. Dolayısıyla, bu meseleyi, hem AK Parti hükümetine taşıyamayacağı bir yükü yüklememeye, yapamayacakları şeyleri ondan beklememeye ve hem de tüm İslam dünyasının bu can alıcı meselesini güncel siyasete kurban etmeyecek şekilde tartışmaya özen gösterilmelidir.
9. Meselenin bu şekilde tartışılmasının bir diğer zımnî sonucu ya da riski, kalıcı olunup olunamayacağı, mevcut devlet anlayışına ve işleyişine hangi noktalarda renk verip veremeyecekleri konusunun belirsizliğini halen koruduğu bir ortamda, düne kadar kendisine karşı mücadele edilen sistemin bir anda AK Parti üzerinden meşruiyetinin sağlanabilecek olmasıdır. AK Parti'nin elde ettiği başarı hiç de küçümsenmemesi gereken bir başarıdır. Hiçbir şey olmamış gibi davranmak mümkün değil. Ancak, gerek ulusal düzlemde ve gerekse de

uluslar arası düzlemde, her şeyin halledildiği gibi bir düşünce içerisinde olmanın da bir anlamı olmasa gerek. O nedenle, sadece güncel siyasi gelişmeler çerçevesinde bu meselelerin tartışılması, hem ümmete ve aslında nihai noktada, hem de AK Parti'ye bir katkı sağlamayacaktır. Bu noktada, hükümette olanlar dahil, bütün Müslümanlara düşen görev, güncel meseleleri dikkate almak fakat onlar içerisinde boğulup gitmemek koşuluyla, uzun vadeli gerçekleştirilebilir bir proje üretimi içerisinde olmalarıdır.

10. Diğer bir boyut da, meseleyi İslam dünyasının farklı bölgelerinde gerçekleştirilen uygulamaları göz önüne alarak tartışmaktır. Mısır, İran, Cezayir, Hindistan, Pakistan, Bosna bambaşka örnekler ve modeller geliştirmiştir. Gerçek İslami/Müslüman'ca tavrın muhalefet üslubu ya da iktidar üslubundan herhangi bir tanesinin olamayacağı gibi, bu ülkelerin geliştirdikleri modellerden bir tanesinin diğerlerine İslami ya da Kur'an'ı anlamda mutlak bir üstünlükleri yoktur. Bu uygulamalar, eğer kendi toplumsal koşulları içerisinde Müslümanlar tarafından kabul görmüş ve uygulanmışlarsa, geri kalan Müslüman ülkeler tarafından da gayriislami olarak görülmemişlerse; Türkiye de kendi koşullarına uygun, kendi güç dengelerini, tarihini ve kültürünü hesaba katan kısa vadeli, uzun vadeli belirlenimler yapabilir ve yapmalıdır da.
11. Bütün bunların ötesinde, gerek muhalefette ve gerekse de iktidarda, Müslümanlardan istenen her koşul altında Müslüman olduklarını gösterir bir duruş ve davranış içerisinde olmalarıdır. Ahlaken sağlam ve dürüst; elinden ve dilinden tüm insanlığın emin olduğu; Müslüman onuruyla hareket eden; coğrafyasına, tarihine, dindaşlarına/ümmetine ve insanlığa ihanet etmeyen; ülkesini bilen; çağını ve dünyasını tanıyan bir İslamcılık söyleminin/dilinin ve Müslüman tipinin her koşulda geliştirilme ve yaşama imkânı vardır.

Bu sorular ve açılımlar üzerine görüşlerimiz aşağıdadır.

HER ZEMİNDE İSLAMCILIK DİLİNİN VE MÜSLÜMAN TİPİNİN GELİŞTİRİLME İMKÂNİ/ZORUNLULUĞU VARDIR

Son zamanlarda, soruşturmanın başlığıyla ifade edecek olursak, “bir iktidar dili oluşturmak” bağlamında değerlendirilebilecek pek çok tartışma yapılmaktadır. Bu tartışmaların içini doldurabilmek için yeni İslamcılık, yeni-muhafazakârlık, demokratik muhafazakârlık vs. kavramlaştırmaları etrafında yaşanan ana ilişkin değerlendirmeler yapılmaya, durum açıklanmaya ve geleceğe ilişkin öngörüler ve önerilerde bulunmaya bir ihtiyaç olduğu açıktır. Zaten asıl olan, yaşanan durumu her yönüyle dinamik bir süreç olarak algılamak, düşüncelerimizi yeniden gözden geçirmek ve değişen koşullara cevap verebilecek düşünceler üretmektir.

Kanaatimizce, *emri bi'l-maruf ve nehyi ani'l-münker* ibaresini, sorunuzda belirtmiş olduğunuz şekilde bölmenin ve *emri bi'l-maruf* kısmını “iktidar dili”, *nehyi ani'l-münker* kısmını ise «doğası gereği protest, eleştirel, tepkisel, reddiyeci, savunmacı bir üslûba sahip» bir “muhalefet dili” olarak tanımlamak sorunlu bir ayırmadır. Her şeyden önce, böylesi bir ayırımı yapmanın mantıksal olarak pek mümkün olmadığı kanaatini taşıyoruz.

İkinci olarak da, İslam dünyasının özellikle son iki üç yüzyıllık tarihine daha dikkatli ve derinlikli bakacak olursak, böylesi bir pratikle karşılaşma şansımız son derece kısıtlıdır. İslam dünyasının, iki yüzyılı aşkın bir süredir Hıristiyan-Yahudi Batılı güçlerin fiili işgali altında olduğu açık bir gerçektir. İslam toplumu gerek kendi coğrafyalarında ve gerekse de tüm dünya genelinde iktidarlarını kaybetmekte olduklarının farkına vardıkları andan itibaren de, bu işgalci

güçlere karşı yoğun bir mücadele içerisine girmişlerdir. Bu noktada, öncelikle mücadele ettikleri kesimlerin kimliklerinin net biçimde ortaya konması gerekmektedir.

Topraklarını ekonomik, askeri, siyasi ve kültürel işgal altına almaya çalışan Batılı güçlere karşı elbette şiddetli bir tepki ve mücadele verilecektir. Bunun başka türlü düşünülemezdi zaten. Öncelikle coğrafyanın yabancı işgalden ve işgalciden arındırılması gerekmektedir. Bu türden bir tavrın “muhalefet dili” kategorisinde değerlendirilerek yalnızca “protest, tepkisel, reddiyeci” gibi sıfatlarla nitelenmesi, gerçekleştirilmek istenen mücadeleyi —en azından— eksik anlamak olacaktır.

Hemen belirtilmesi gereken bir diğer husus da, on sekizinci yüzyılın sonlarından itibaren İslam dünyasının yaşadığı tüm bu olumsuz ve sıkıntılı koşullara rağmen, gerek ilk dönemin ve gerekse sonraki dönemlerin Müslüman önderleri, aydınları ve hareketleri, —oluşturulmasını zorunlu gördükleri ve öncelikle bu direniş hareketlerinin yanı sıra— kültürel anlamda da gelişmeleri anlama ve Müslüman toplumun problemi olarak gördükleri meselelerin çözümüne dönük *yapıcı* —sorunuzdaki ifadelendirmeye *emri bi'l-ma'rûf* niteliği taşıyan— entelektüel bir uğraş içerisinde olmuşlardır. Başka bir deyişle, söylediklerimizi toparlayacak olursak, *emri bi'l-ma'rûf* ve *nehyi ani'l-münker* şeklinde ayırmayı uygun bulduğunuz iki tutuma aynı anda sahip olabilmişlerdir.

İslam dünyasının yakın geçmişine baktığımızda; İslam toplumunun sosyolojik olarak farklı kesimlerine hitap eden, farklı üsluplar ve yöntemler benimsemiş çok sayıda hareket, ulema ve aydınla karşılaşırız. Bunlardan bir kısmı, kullandıkları üslup ve yöntemlerinde —soruda kullanılan ikili ayrıma da denk düşebilecek şekilde— uzlaşmaz bir tutum sergilemişlerdir. Ancak bunların tüm İslam dünyası genelindeki hareketler ve düşünceler içerisinde işgal ettikleri oranın sağlıklı bir şekilde tespit edilmesi gereklidir. İlaveten, bu hareketlerin söylemleri, yöntemleri ve geleceğe ilişkin talepleri de üstünkörü bir şekilde değerlendirilip geçilmemelidir.

Genelde yapılan bir yanlışlık, tüm İslam dünyasında mücadele veren hareketleri ve düşünceleri toptancı bir perspektifle değerlendirerek, hepsinde aynı özelliklerin olduğunu vehmetmektir. Oysa, İslam dünyasında —yukarıda da belirtildiği üzere— birbirinden farklı yöntemler benimsemiş, farklı üsluplar geliştirmiş, farklı kesimlere hitap eden ve önüne farklı hedefler koymuş hareketler mevcuttur. İslam coğrafyasının değişik bölgelerinde karşımıza çıkan tasavvuf karakteri taşıyan hareketleri, *radikal-fundamentalist* olarak adlandırılan hareketleri ve siyasi partiler aracılığıyla gerçekleştirilen hareketleri nasıl değerlendireceğimiz, aslında, meselenin en can alıcı noktasıdır. Kanaatimizce, bu hareketlerin hepsi *İslamcılık* ya da *İslami hareket* kavramının alt başlıkları olarak değerlendirilmelidir. Bu anlamda, biz, *İslamcılık/İslami hareket* kavramını bir “şemsiye” kavram olarak değerlendirmekteyiz.

Buradan çıkan sonuç, Müslümanların, son bir kaç yüzyıldır muhatap oldukları gelişmelere farklı biçimlerde karşılık verdikleridir.

Bilinmesi gereken bir diğer husus da, bu farklı biçimlerin aynı ülke içinde ve aynı koşullarda üretilmiş olduğudur. Başka bir deyişle, bugün iktidar dili - muhalefet dili olarak adlandırılan söz konusu farklı üsluplar, İslam dünyasında her zaman olabilmıştır. Birbirlerinden kopuk değildirler. Birinin bittiği noktada, diğeri başlamış değildir. Aynı anda, aynı coğrafyada birlikte var olmuşlardır. Daha ileri giderek şunu da söyleyebiliriz: Söz konusu muhalefet-iktidar söylemini, tek bir hareket içerisinde dahi görebilmekteyiz. Örneğin, söz konusu ayrımı kullanacak olursak eğer, “muhalefet dili” kategorisinde değerlendirilen Cemaleddin Afgani'nin ya da Muhammed Abduh'un pratiklerine bütünlüklü bir şekilde baktığımızda “iktidar dili” ile alakalı

çok sayıda malzeme bulma imkânına sahibiz. Her şeyi bir kenara bırakalım, Abduh'un Mısır'daki eğitim politikaları konusundaki gayretlerini hatırladığımızda söz konusu ayrımların pek bir ehemmiyeti kalmayacaktır. Hindistan'da Müslümanların yaşadıkları tecrübelerin, aynı şekilde Mısır'da, İran'da ve daha pek çok başka Müslüman coğrafyada yaşanan pratiklerin; üstün körü olmayan bir bakışla ve oryantalistik "protest, tepkisel/reaksiyoner ve dolayısıyla gerici" türü *aynılaştırıcı* nitelermelerin tuzağına düşmeden, İslami pratiklerin çeşitliliğini ve zenginliğini anlamaya izin verecek tarzda araştırılmayı hak ettiği kanaatindeyiz.

Alternatif bir İslami model arayışları, çok uzunca bir süredir sürekli olarak Müslümanların gündeminde olan bir konudur. Yalnızca Türkiye'nin değil, tüm İslam dünyası için önem taşıyan bir meseledir. Ancak var sayıldığı gibi, İslam dünyasının bir model yokluğu sıkıntısı çektiği kanaatinde değiliz; tam tersine, tüm İslam dünyasında bir "alternatif İslami model enflasyonu" vardır. Türkiye'de de, pazarlanacak bir ticari ürün gibi, İslami bir model oluşturulmaya ve görücüye çıkarılmaya çalışılır. Çok kısa olarak söyleyecek olursak, bu perspektifle İslami bir model oluşturmanın da, İslam dünyasının problemlerini çözmenin de imkânı yoktur. İslam dünyasının son derece ciddi zihniyet problemleri vardır. Sosyal, ekonomik ve kültürel problemleri vardır. Bu problemlerin gündeme taşınması ve tüm ayrıntılarıyla ve en geniş şekliyle tartışılması gerekmektedir. İslam dünyasının bu temel gündemi, güncel meselelere ve gelişmelere kurban edilmemelidir. Örneğin, Türkiye, son on yıl içerisinde bir Refah-Yol deneyimini, 28 Şubat tecrübesini yaşadı ve şimdilerde de AK Parti tecrübesini yaşamaktadır. AK Parti kimliğinde bir partinin bugün Türkiye'de hükümet olabilmesi son derece önemli bir olaydır. Ancak, İslam dünyasının yüzlerce yıldır Batı ile ve Batı'nın siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel emperyalizmiyle sürdürdüğü mücadelenin sona erdiğini düşündürecek bir tutum içinde olmak son derece yanlış bir yaklaşımdır. Dolayısıyla, AK Parti'nin başarısını değerlendirmek, tebrik etmek ve Türkiye'nin güncel gelişmelerine duyarlı olmak ayrı bir olaydır; İslam dünyası için geçerliliğini hala sürdürmekte olan temel meseleleri üzerinde düşünmeye ve belli hassasiyetlere vurguda bulunmaya devam etmek ayrı bir olaydır. Böylesi bir tavır, AK Parti için de, Türkiye için de, tüm bir İslam dünyası için de çok daha hayırlı sonuçlar doğuracaktır.

Alternatif bir İslami model tartışmalarına dönecek olursak, bu mesele, yanlış bir çerçevede tartışılmaktadır. Öncelikle, Müslümanlar kafalarına göre bir model geliştirme durumunda değildirler. Sonuç itibarıyla, kendilerini sınırlayan ve yönlendiren ilkeleri içeren *Kur'an-ı Kerim* vardır. Önlerinde Hz. Peygamber'in mükemmel örneği vardır. Birçok kez yaşamış oldukları "altın çağlar" içeren son derece zengin ve saygın bir tarihsel mirasa sahiptirler. Başka bir deyişle, aslında, modelleri önlerinde durmaktadır. Müslümanların karar vermeleri gereken husus, "yalnızca ve yalnızca tek bir İslam modeli vardır" önermesi ile "farklı farklı İslami modeller olabilir" önermesinden hangisini tercih edecekleridir. Aslına bakılacak olursa, İslam dünyası çok uzun zaman öncesinde bu sorunun cevabını vermiştir ve vermeye de devam etmektedir: İran, Mısır, Hindistan Sudan, Cezayir, Tunus, Bosna ve diğer örnekler/modeller ve tecrübeler üzerinde bu bağlamda yeniden düşünülmemelidir.

Geleceğe dönük bir perspektifi tümüyle dışlamaksızın ve böyle bir uğraşı bütünüyle yersiz ve anlamsız görmeksizin, bu konuyla ilgili birkaç hususa daha değinmek istiyoruz: Alternatif bir İslami model arayışları çerçevesinde dikkatimizi çeken ikinci bir husus da, sanki bu "model" üretildiğinde bütün problemlerin biteceği şeklinde bir anlayış çerçevesinde tartışmaların sürdürüldüğüdür. Durumun böyle olmayacağı bir yana, tartışmanın bu boyutu, "pozitivist" bir zihniyet, başka bir deyişle "toplumsal mühendislik" özellikleri taşımaktadır. (Söz konusu tartışma-

lara, pozitivism ve modernizm eleştirisi yapan aydınlarımızın hararetle katılmaları da üzerinde durulması gereken ayrı bir paradokstur.)

İkinci olarak, *yaşanılan an*, insanların ve toplumların geçmişe bakışlarını ve geleceklerini belirlemektedir. Dolayısıyla, öncelikle yapılması gereken bugünün sağlıklı bir değerlendirmesini yapabilmektir. Bunun yaparken de, Müslüman için elzem olan husus; dinin kitabıyla, peygamberiyle, tarihi ve kültürel değerleriyle ve coğrafyasıyla bağlarını en sağlıklı şekilde kurabilmesi ve sürdürebilmesidir. Modeller üzerinde düşünürken, her insanın ve toplumun zihninde bir modelin var olduğunu ve bu modellerin yaşanılan tecrübeler doğrultusunda değişimler geçirebileceğinin farkında olmamız gerekiyor.

Söylemek istediğimiz, nihai olarak, modeller üzerinde gereğinden fazla yoğunlaşarak bugünü ihmal etmekten kaçınmak gerektiğidir. Üretilen modeller, nihayetinde, insanidir. Tarihseldir. Yani, ‘yaşanılan an’la ve koşullarla kayıtlıdır. Bugün için çok uygun olabilen bir model, yarın için uygun düşmeyebilir. Ya da, bu coğrafya için uygun olduğu düşünülen bir model başka bir İslam coğrafyası için uygun olmayabilir. O an için ve o toplum için farklı bir model üzerinde çalışmak gerekir. Buradaki ya da bu zamandaki bir uygulamanın, bir başka coğrafyadaki ya da bir başka zamandaki uygulamaya karşı *mutlak* anlamda herhangi bir üstünlüğü yoktur. İslam dünyasının bu meseleyi, kanaatimizce, bu esneklikte ve bu dinamiklik içerisinde tartışması gerekmektedir.

Sonuç olarak, gerek muhalefette ve gerekse de iktidarda, Müslümanlardan istenen, her koşul altında Müslüman olduklarını gösterir bir duruş ve davranış içerisinde olmalarıdır. Ahlaken sağlam ve dürüst; elinden ve dilinden tüm insanlığın emin olduğu; Müslüman onuruyla hareket eden; coğrafyasına, tarihine, dindaşlarına/ümmetine ve insanlığa ihanet etmeyen; ülkesini bilen; çağını ve dünyasını tanıyan ve değerleri uğruna mücadele edebilen bir İslamcılık söyleminin/dilinin ve Müslüman tipinin her koşulda geliştirilme ve yaşatılma zorunluluğu vardır.

Muharrem BALCI